

MCNAIR, B. *Fake News: Falsehood, Fabrication and Fantasy in Journalism.*

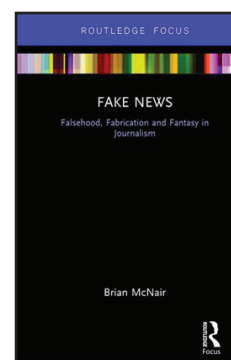
Londres: Routledge, 2018. 108 pàg.

ISBN: 978-1-138-30679-0. ISBN digital: 978-1-315-14203-6.

PER ALEXANDRE LÓPEZ-BORRULL

Professor dels Estudis d'Informació i Comunicació de la Universitat Oberta de Catalunya

alopezbo@uoc.edu

La informació i la comunicació, en coalició contra les *fake news*

El concepte *fake news* (les notícies falses, com serà anomenat indistintament) va quedar lligat per sempre més a Donald Trump en la roda de premsa de l'11 de gener de 2017 en la qual, un cop elegit president i quan hom pensava que arribaria la moderació, es va negar a respondre a un periodista de la CNN, Jim Acosta, tot dient "...You are fake news". Amb el record d'aquell fet comença el llibre escrit per Brian McNair i que considerem una molt interessant aproximació al fenomen des de la distància geogràfica. Diem distància geogràfica, atès que en el moment d'escriure el llibre publicat el 2018 l'autor era professor a la Queensland University of Technology d'Austràlia i, tot i que alguns dels exemples que cita són d'aquell país, el gruix dels continguts tenen una visió i una aproximació als Estats Units. Això és adient en aquest cas, perquè ha estat el lloc des d'on s'ha generat l'onada que després ha arribat a les eleccions franceses, al Brexit, a l'annexió de Crimea per part de Rússia i, tot i que el llibre tanca edició l'agost del 2017 i no en parla, també a les eleccions a Alemanya el setembre del 2017 i a l'1 d'octubre a Catalunya.

En el capítol 1, molt oportunament anomenat *#FakeNews*, McNair fa una aproximació teòrica a les *fake news*, a la vegada que elabora una reflexió sobre la professió periodística. Segons l'autor, no ens trobem només davant d'un debat profund sobre què és la veritat, sinó també sobre quin ha de ser el rol del periodista en el joc democràtic actual. Tot i que les *fake news* ja apareixen esmentades com a tals el 1926 (p. 17), l'autor situa l'origen del fenomen al 2014 en un article al *Washington Post* on es parla d'un propagador de falses alarmes (*hoaxer*) (p. 6). Així, Rochlin (2017) descriu les *fake news* com a titulars i històries deliberadament falses publicades en un web versemblant similar a un lloc de notícies reals. Amb aquest context, quedaria situat com un tipus de mem, amb un potencial de replicació exponencial molt elevat.

D'altra banda, un cop s'ha situat el marc en el qual s'entén què

són, en el segon capítol l'autor identifica què no són. Aquesta visió pren força perquè en el camp polític pot emprar-se (i de fet s'empra) *fake news* com a moltes altres coses. Així, l'autor descriu alguns exemples del que sí en serien, contraposant sovint el *fake* en relació amb el *fact* (fet). En aquest sentit, com part del mateix ecosistema informatiu però amb diferències, on situen les falses alarmes, les teories de la conspiració, els errors dels periodistes, la sàtira política o la propaganda estatal. L'autor descriu com "el concepte *fake news* ha esdevingut una eina política per denunciar continguts periodístics amb els quals s'està en desacord, d'una banda, però també per atacar els mitjans independents i lliures de l'altra" (p. 37). De vegades, doncs, en el joc polític tot esdevé fals, com si ens trobéssim en un marc mental en el qual se situa volgudament el posicionament del contrari lluny de la certesa. Com a conseqüència, la premsa com a quart poder és jutjada pel seu marc ideològic i no per la validesa i l'objectivitat del seus continguts. És en aquell moment que l'autor defuig les visions dreta-esquerra o liberal-conservador per descriure les *fake news* i incideix en el que li sembla més important, una reflexió sobre allò que sí que és el periodisme.

És en el tercer capítol on l'autor considera més encertat tractar el tema de la postveritat i els diversos factors que hi conflueixen, tant de tipus filosòfic (augment del relativisme), com cultural (desprestigi de les elits), tecnològic (l'arribada dels mitjans socials) i polítics (augment del nacionalisme, el populisme i l'*alt-right* o dreta alternativa) (p.41). Al nostre país, Alsius també ha reflexionat sobre les implicacions de la postveritat i la postètica (2017). Així, Alsius reflexiona sobre la importància del *media literacy* com a forma de mecanisme de reacció i contrapès de la postveritat. Per la seva banda, McNair conclou que tot i que de *fake news* n'hi ha hagut sempre, tal com es descriu actualment forma part d'un "moment cultural únic en la nostra història comuna, reflectint un entorn transformat en el qual els actors polítics són habilitats per l'existència d'internet i els mitjans socials per convertir la informació en una arma potencialment més perjudicial que en qualsevol altre moment" (p. 89).

Per la seva banda, en el capítol 4, *Makers, Fakers, Sharers*, s'hi inclou la descripció d'alguns dels actors coneguts i necessaris per a l'existència de les notícies falses. Inclou llocs web com Infowars i Breitbart, així com elements de difusió en l'àmbit dels mitjans socials, com ara els ciberguerrers (p. 66), en relació amb la propaganda russa i els efectes d'intromissió a la política nord-americana que tanta cua està portant, i que ja ha estat tractat en altres estudis (Journell 2017). Com només una anàlisi de les causes i la diagnosi no resolen el problema de forma automàtica, l'autor proposa en el capítol 5 algunes mesures per gestionar el fenomen a curt i mitjà termini. Considera que hi ha d'haver diverses aproximacions, algunes de les quals inclouen l'administració, com ara mesures de regulació. També les entitats cíviques i culturals tenen el seu paper, així com, evidentment, la professió, els mitjans de comunicació, els periodistes, que han de continuar dotant-se d'eines de comprovació i vàlidesa perquè han de ser fars socials per distingir la certesa del que no ho és. En aquest sentit, destaca un cop més la importància de la formació de la ciutadania perquè sigui capaç per si mateixa de discernir entre veritats i reconèixer les notícies falses i la seva intencionalitat.

Les fake news són un símptoma més d'una crisi més àmplia de les democràcies liberals

Del llibre esmentat en destaquem el fet de considerar que les *fake news* no són la malaltia, sinó un símptoma. És una expressió d'una crisi més àmplia cap a les elits, els membres de les quals fan mans i mànigues per mantenir els seus rols tradicionals a les democràcies liberals. Un símptoma de quelcom més profund de crisi de la societat. Nogensmenys, en el brou on es couen les *fake news* es banyen els populismes, el desprestigi de les elits, però també el dels mitjans de comunicació i, per extensió, el dels periodistes. És en aquest entorn nou, ple de nous mitjans digitals no prou ben referenciats, que pren més importància que mai l'avaluació de les fonts d'informació. A escala global, els mitjans socials, com ara Facebook i Twitter, però també Google, molt àgils perquè de la seva estratègia en depèn la seva supervivència (López-Borrull et al. 2018), han fet un pas endavant, a en l'àmbit real i mediàtic, per tal de lluitar contra les *fake news*, atès que han estat assenyalats com a col·laboradors necessaris de la viralització (Bessi 2016). Cal tenir en compte que estudis recents mostren que, de fet, les notícies falses es viralitzen de forma més ràpida que no pas les veritables (Vosougui et al. 2018).

Creiem que aquest tipus d'obres, amb un format adequadament acadèmic, són oportunes i recomanables per contextualitzar de manera adient el fenomen que descriuen, en el qual les velles certeses i les fonts d'informació tradicionals es veuen qüestionades i amenaçades per noves formes, sovint més col·laboratives, de produir i difondre continguts. No només perquè és rellevant saber-ne l'origen, sinó per entendre'n l'abast, la profunditat i provar d'esbrinar-ne el futur. La difusió d'informació pretesament certa i el seu impacte social és

rellevant per a un conjunt de disciplines des de la sociologia, el periodisme i la política, que han vist com les tecnologies de la informació i la comunicació han canviat els usos socials preexistents. En definitiva, un llibre de lectura ràpida i digestió lenta, que pot ser un referent en l'àmbit global, però que necessita, com a diàleg, que es facin noves obres en dos vessants: en primer lloc, una visió europea, amb els necessaris matisos culturals, i, en segon lloc, que provin de copsar l'evolució molt més lligada a la intel·ligència artificial i a la cura manual de continguts, les dues estratègies prioritzades pels mitjans i les xarxes socials per donar resposta al fenomen. Així doncs, un llibre en la primera fornada sobre el fenomen, però que obligadament necessitarà de noves obres per continuar-ne reflexionant.

Referències

ALSÍUS, S. "De la postveritat a la postètica". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 39 (desembre), 2017. <<http://bid.ub.edu/39/alsius.htm>>.

BESSI, A.; FERRARA, E. "Social bots distort the 2016 U.S. Presidential election online discussion". *First monday*, vol. 21, núm. 11, 2016. <<http://firstmonday.org/article/view/7090/5653>>.

JOURNELL, W. "Fake news, alternative facts, and Trump: Teaching social studies in a post-truth era". *Social Studies Journal*, vol. 37, núm. 1, 2017, pàg. 8-21. <<http://www.uncg.edu/~awjourne/Journell2017ssj.pdf>>.

LÓPEZ-BORRULL, A.; VIVES I GRÀCIA, J.; BADELL, J. I. "La irrupció de les fake news en l'ecosistema informacional, oportunitat o amenaça per al professional de la informació i la documentació?" *A: 15es Jornades Catalanes d'Informació i Documentació*, 10-11 maig de 2018. <<http://www.cobdc.net/15JCID/wp-content/uploads/2018/05/Comu18.pdf>>.

ROCHLIN, N. "Fake news: belief in post-truth", *Library Hi Tech*, vol. 35, núm. 3, 2017, pàg. 386-392, <<https://doi.org/10.1108/LHT-03-2017-0062>>.

VOSOUGUI, S.; ROY, D.; ARAL, S. "The spread of true and false news online" *Science*, vol. 359, núm. 6380, 2018, pàg. 1146-1151. DOI: 10.1126/science.aap9559.